

утворюється в результаті невиконання одним із суб'єктів правовідносин з утримання свого юридичного обов'язку, внаслідок чого інший їх суб'єкт (дитина) позбавляється частини матеріальної підтримки.

Мінімально необхідний для утворення підстав кримінальної відповідальності розмір цього збитку відповідає сумі (сукупності) встановлених рішенням суду шести платежів (виплат) на утримання дитини чи будь-кого з батьків не менш як за шість місяців.

Визнання складів злочинного ухилення від сплати коштів на утримання матеріальними передбачає врахування серед їхніх ознак причинного зв'язку між діянням та суспільно небезпечним наслідком. Причинний зв'язок – це об'єктивно існуюча закономірність, котра свідчить, що діяння є причиною, яка породила суспільно небезпечні наслідки. У кримінальному законі на причинний зв'язок вказано словами «призвели до виникнення...» у примітці до ст. 164 КК. Таким чином, у дискусії про каузальність бездіяльності (сутність якої зводиться до пошуку відповіді на питання про те, чи може бездіяльність заподіювати шкідливі зміни) український законодавець обрав позитивний варіант її вирішення: бездіяльність «ухилення від сплати коштів на утримання» визнана ним такою, що є причиною виникнення аліментної заборгованості, котра вказує на суттєвість шкоди правам і законним інтересам уповноваженого суб'єкта. Тому при кваліфікації злочину за ст. 164 КК слід взяти до уваги, що заборгованість зі сплати коштів на утримання дітей може виникати й за обставин, які не створені суспільно небезпечною поведінкою суб'єкта. Наприклад, її причиною може бути недобросовісна поведінка особи, уповноваженої на одержання аліментів (неотримання матір'ю малолітньої дитини платежів, які надходять на картковий рахунок). Заборгованість може виникнути й через неналежне виконання обов'язку щодо їх утримання адміністрацією підприємства, установи, організації, в які працює аліментозобов'язана особа.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Савельєва В. С. Уголовная ответственность родителей за злостное уклонение от уплаты алиментов. М. : ВЮЗИ, 1982. 63 с.
2. Вітвіцька В. В. Удосконалення кримінально-правової відповідальності за порушення матеріальних інтересів неповнолітніх. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2000. № 3. С. 55-60.
3. Дорош Л. В. Уголовная ответственность за злостное уклонение от платежа алиментов на содержание детей : автореф. канд. юрид. наук : 12.00.08 / Л. В. Дорош. – Х., 1982. 18 с.
4. Бажанов М. И. Уголовно-правовая охрана личности. Х. : Вища школа, 1979. 220 с.
5. Уголовное право. Особенная часть. / отв. ред. : И. Я. Козаченко, З. А. Незнамова, Г. П. Новоселов. М. : ИНФРА-М – НОРМА, 1998. 768 с.

К.Б. Марисюк

доцент, доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінального права і процесу,
Інституту права, психології та інноваційної освіти

А.Р. Креховецька

Інститут права, психології та інноваційної освіти

ДО ПИТАННЯ ПРО МОМЕНТ ЗАКІНЧЕННЯ СКЛАДНОГО (СКЛАДЕНОГО) ЗЛОЧИНУ

Про складний (або складений) злочин йде мова, як впливає із самої назви, тоді, коли злочин складається з двох або більше злочинних діянь, що утворюють, проте, один одиничний злочин [1, с. 224]. В навчальній літературі, рекомендованій для вивчення кримінального права, як приклад складеного злочину дуже часто наводять розбій (ст. 187 КК України), який одночасно посягає на два об'єкти: власність та особу. Слід зазначити, що таких злочинів в КК України є значна кількість (їх іноді в науковій літературі називають двооб'єктні склади злочинів). Кожна з декількох дій, якщо їх розглядати ізольовано, утворює самостійний злочин. Виходячи із органічного зв'язку між ними, законодавець об'єднує їх в один злочин, вчинення якого тягне кримінальну відповідальність як за одиничний злочин – за однією статтею (частиною статті) Кримінального кодексу.

Такі злочини, крім того, що характеризуються внутрішньою єдністю, вони в силу цього представляють підвищену ступінь суспільної небезпеки. Наведений приклад розбою як складеного злочину можна представити у вигляді двох злочинів: викрадення (вилучення) чужого майна (грабіж або крадіжка) та заподіяння шкоди здоров'ю потерпілої особи (легких (з наслідками), середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень). Кожен з цих злочинів передбачений в Кримінальному кодексі і є самостійним, тобто таким, що тягне кримінальну відповідальність. Законодавець врахував можливі випадки, коли незаконне викрадення чужого майна поєднується з нападом та застосуванням насильства, що є небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства. Така конструкція складу злочину оправдано підвищує суспільну небезпечність вчинених дій (що відобразилося у санкції ч. 1 ст. 187 КК України), оскільки одночасно завдається істотна шкода двом кримінально-правовим об'єктам: праву власності і відносинам щодо охорони життя самого потерпілого. Через це встановлення моменту закінчення розбою має свої особливості у порівнянні з іншими корисливими злочинами проти власності з ознаками розкрадання. Як вже зазначалось, такі злочини за конструкцією їх об'єктивної сторони є злочинами з матеріальними складами. А розбій – є злочином з формальним (усіченим) складом, момент закінчення якого перенесений на стадію незакінченого замаху – він вважається закінченим з моменту нападу, поєднаного із застосуванням або з погрозою застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я, незалежно від того, чи заволоділа винна особа чужим майном [2, с. 520].

До складених злочинів, крім так званих двооб'єктних, М. І. Бажанов відносить злочини з похідними наслідками (інші його назви: злочин з віддаленими наслідками, злочин, що кваліфікується за наслідками). Про такі злочини вчений пише, що це такий одиничний злочин, який з об'єктивної сторони становить одне діяння, що тягне за собою два наслідки, які настають послідовно один за одним, і при цьому перший з наслідків спричиняє другий. Як приклад вчений наводить ч. 2 ст. 121 КК України – умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, що спричинило смерть потерпілого. Особливістю злочинів з похідними наслідками, як зауважує М. І. Бажанов, є те, що наслідки другого порядку настають у них не безпосередньо в результаті вчинення самого діяння, а в результаті розвитку наслідків першого порядку. Закінченим даний вид одиничного злочину визнається з моменту настання наслідків другого порядку [3, с. 246-247]. Не заперечуючи проти такої характеристики вказаного різновиду одиничних злочинів, спробуємо порівняти їх із двооб'єктним складом:

1. І в ч. 2 ст. 121 КК України, і в аналізованому нами розбої (ч. 1 ст. 187 КК України) діяння спочатку спрямовані на один об'єкт (здоров'я – ст. 121 КК України, право власності – ст. 187 КК України), а насправді завдають істотну шкоду двом об'єктам: при умисному заподіянні тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть, такими об'єктами є здоров'я і життя, а при вчиненні розбою – право власності і здоров'я (або життя).

2. Обидва порівнювані злочини характеризуються опосередкованим причинним зв'язком, що впливає зі змісту об'єктивної сторони цих складів.

3. Момент закінчення цих злочинів є різним: розбій – формальний склад, а умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть потерпілого – матеріальний.

Безсумнівно, що вони відрізняються і цілою низкою інших ознак, які слід встановлювати для правильної кваліфікації вчинених діянь.

В науковій літературі до складних одиничних злочинів відносять також злочини з двома формами вини [4, с. 186]. Як правило, такими злочинами і є злочини, ускладненні наявністю додаткових тяжких наслідків, що й передбачає одночасно і наявність двох форм вини – умислу (як правило – до першого наслідку) і необережності – у відношенні до настання другого наслідку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини : навч. посібник / В. О. Кузнецов, М. П. Стрельбицький, В. К. Гіжевський. К. : Істина, 2005. 780 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К. : Юридична думка, 2012. 1316 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Х. : право, 2010. 456 с.
4. Уголовное право. Общая часть : курс лекций / под. ред. А. Н. Игнатова, Ю. А. Красикова. М. : ИНФРА М-НОРМА, 1996. 340 с.